

Володимир Набоков

Венеціанка

(оповідання)

1

Перед червоним замком, серед чудових ільмів, зеленів мурашиний майданчик. Рано вранці садівник прогладив його кам'яним катком, винищив дві-три маргаритки і, наново розкресливши газон рідкою крейдою, міцно натягнув між двох стовпів нову пружну сітку. Із ближнього містечка дворецький привіз картонну коробку, в якій спочивала дюжина білих, як сніг, матових на дотик, ще легких, ще незайманих м'ячів, загорнутих, кожен окремо, наче дорогі плоди, в аркуші прозорого паперу.

Було годині о п'ятій пополудні; стигле сонячне світло дрімало тут і там на траві, на стовбурах, сочилося крізь листя і благодушно обливало оживий майданчик. Грали четверо: сам полковник — господар замку, пані Магор, хазяйський син Франк і університетський приятель його Сімпсон.

Рухи людини під час гри, точно так само, як почерк її під час спокою, розповідають про неї чимало. Судячи з тупих, стягнутих ударів полковника, з напруженого виразу його м'ясистого обличчя — яке щойно виплюнуло, здавалося, ті сиві важкі вуса, що громіздилися в нього над губою; судячи з того, що воріт сорочки він, незважаючи на спеку, не розстібав і подавав м'яч, щільно розставивши білі стовпи ніг, — можна було зробити висновок, що, по-перше, він ніколи добре не грав, а що, по-друге, людина він статечна, старомодна, наполеглива, зрідка схильна до шипучих спалахів гніву: так, забивши м'яч у рододендрони, він видихав крізь зуби коротке прокляття, або ж витріщав риб'ячі очі на свою ракету, наче не в змозі пробачити їй такий образливий промах.

Випадковий помічник його, Сімпсон, худорлявий, рудуватий юнак із лагідними, але божевільними очима, що билися й блищали за скельцями пенсне, наче слабкі блакитні метелики, намагався грати якомога ліпше, хоч полковник, звісно, ніколи не висловлював своєї прикrostі, коли втрата очка відбувалася з вини партнера. Але як не старався Сімпсон, як не стрибав, йому нічого не вдавалося: він відчував, що розповзається по швах, що боязкість заважає йому влучно бити і що в руці він тримає — не знаряддя гри, тонко й вдумливо складене з бурштинових дзвінких жил, натягнутих на чудово обчислене обіддя, а незграбне сухе поліно, від якого м'яч відмигує з болючим тріском, влучаючи то в сітку, то в кущі, і намагаючись навіть збити солом'яний капелюх із круглої бакенбарди пана Магора, який стояв осторонь майданчика і дивився без особливої цікавості, як перемагають спітнілих супротивників молода дружина його Морійн і легкий, спритний Франк.

Якби Магор — старий знавець живопису і реставратор, паркетувальник, рантуальтор¹ ще старіших картин, який бачив світ як досить кепський етюд, німецькими фарбами написаний на тлінному полотні, — був би тим цікавим і неупередженим глядачем, якого іноді так зручно буває привернути, то він міг би зробити висновок, звісно, що висока, чорнява, весела Морійн так само безтурботно живе, як грає, і що Франк вносить <i> в життя це вміння з плавною легкістю повернути найважчий м'яч. Але як і почерк часто обманює хіроманта своєю поверхневою простотою, так і тепер гра цього білого подружжя насправді нічого іншого не відкривала, як тільки те, що Морійн грає по-жіночому, без старанності, слабко та м'яко, а Франк намагається не надто міцно лупити, пам'ятаючи, що він не на університетському змаганні, а в батька в саду. Він м'яко йшов

назустріч м'ячу, і довгий удар приносив йому фізичну насолоду: усякий рух прагне повного кола, і хоча він на півдорозі й перетворюється на правильний політ м'яча, проте це незриме продовження миттєво відчувається в руці, пробігає м'язами аж до самого плеча, — і ось саме в цій довгій внутрішній іскрі — насолода удару. З безпристрасною посмішкою на поголеному засмаглому обличчі, сліпуче скалячи суцільні зуби, Франк піднімався на шкарпетки й без видимих зусиль рухав оголеною до ліктя рукою: у цьому широкому змаху була електрична сила, і з особливо точним і тугим дзвоном відскакував м'яч від ракетних струн.

Вранці він разом із приятелем приїхав сюди до батька на канікули і знайшов тут уже знайомого йому пана Магора з дружиною, які гостювали в замку вже понад місяць; адже полковник, який палав до картин шляхетною пристрасстю, охоче прощав Магору його іноземне походження, нетовариськість і відсутність гумору за ту допомогу, що її надавав йому знаменитий картинознавець, за ті чудові, безцінні полотна, які він йому дарував. І особливо чудовим було останнє придбання полковника, портрет жінки роботи Лучіано², проданий Магором за дуже пишну ціну.

Сьогодні Магор, за наполяганням дружини, яка знала педантичність полковника, одягнув блідий літній костюм — замість чорного сюртука, який він зазвичай носив, — але господареві він усе-таки не сподобався: сорочка на ньому була крохмальна з перлинними гудзиками, а це було, звісно, непристойно. Не особливо пристойними були й червоно-жовті півчобітки, відсутність на кінцях панталон того кругового загину, який миттєво ввів у моду покійний король³, примушений якимось перейти дорогу калюжами, — і не особливо витончено виглядав старий, начебто обгризений солом'яний капелюх, з-під якого ззаду вибивалися сиві кучері Магора. Обличчя в нього було дещо мавпяче, з виряченим ротом, з довгим надгуб'ям і з цілою складною системою зморшок, тож, мабуть, по обличчю його можна було поворожити, як по долоні. Поки він стежив за перельотами м'яча, його маленькі зеленуваті очі бігали справа наліво і знову зліва направо, — і зупинялися, щоб ліниво перемигнути, коли політ м'яча переривався. У сонячному блиску, на яблучній зелені напрочуд прекрасною була яскрава білизна трьох пар фланелевих штанів і однієї короткої веселої спідниці, — але, як було зазначено вище, пан Магор вважав творця життя лише посереднім наслідувачем тих майстрів, яких він сорок років вивчав.

Тим часом Франк і Морійн, взявши п'ять ігор поспіль, збиралися взяти й шосту. Франк, подаючи м'яч, високо підкинув його лівою рукою, весь відкинувся назад, наче падаючи навзніч, і одразу широким дугоподібним рухом ринув уперед, ковзнувши блискучою ракетою по м'ячу, що вистрілив крізь сітку та зі свистом, наче біла блискавка, стрибнув повз Сімпсона, який безпомічно покосився на нього.

— Це кінець, — сказав полковник.

Сімпсон відчув глибоке полегшення. Він занадто соромився своїх невмілих ударів, щоб бути в змозі захопитися грою, і цей сором загострювався ще й тим, що Морійн йому надзвичайно подобалася. Як годиться, всі учасники гри розкланялися, і Морійн скося посміхнулася, поправляючи стрічечку на оголеному плечі. Чоловік її з байдужим обличчям плескав у долоні.

— Ми мусимо з тобою удвох поборотися, — зауважив полковник, смачно ляснувши по спині сина, який, висмикуючи зуби, натягував клубний піджак, білий у малинову смужку, з фіолетовим гербом на боці.

— Чай! — сказала Морійн. — Я жадаю чаю...

Усі рушили в тінь велетенського ільму, де дворецький і чорно-біла покоївка поставили легкий столик. Був темний, як мексиканське пиво, чай, сандвічі, складені з огіркових шарів і прямокутників хлібного м'якишу, смаглявий пиріг у чорній віспі родзинок, велика вікторія з вершками. Було також кілька кам'яних пляшок імбирної шипучки.

— За моїх часів, — заговорив полковник, з важкою насолодою опускаючись у складне суконне крісло, — ми надавали перевагу справжньому, повнокровному англійському спорту — регбі, крикету, полюванню. Є щось іноземне в сучасних іграх. Тонконоге щось. Я стійкий прихильник мужніх сутичок, соковитого м'яса, вечірньої пляшки портвейну, — що не заважає мені, — докінчив полковник, пригладжуючи щіточкою великі свої вуса, — любити старовинні цупкі картини, в яких є відблиск того ж доброго вина.

— До речі, полковнику, Венеціанку повішено, — нудним голосом сказав Магор, поклавши біля стільця на газон свій капелюх і потираючи долонею голе, як коліно, тім'я, навколо якого ще густо вилися брудні сірі кучері. — Я вибрав найсвітліше місце в галереї. Лампочку над нею приладнали. Мені хотілося б, щоб ви поглянули.

Полковник блискучими очима втупився по черзі на сина, на Симпсона, який зніяковів, на Морійн, яка сміялася і морщилася від гарячого чаю.

— Мій дорогий Сімпсоне, — міцно вигукнув він, накидаючись на обрану жертву, — ось чого ви ще не бачили! Вибачте, що відірву вас від сандвіча, мій друже, але я зобов'язаний показати вам мою нову картину. Знавці від неї божеволіють. Ходімо. Зрозуміло, Франку я не смію запропонувати...

Франк весело вклонився:

— Ти маєш рацію, батьку. Мене нудить від живопису.

— Ми зараз повернемося, пані Магор, — сказав полковник, встаючи. Обережно, наступите на пляшку, — звернувся він до Сімпсона, який, встав теж. — Приготуйтеся до душу краси.

Вони втрьох попрямували до будинку через м'яко осяяний газон. Франк, примружившись, подивився їм слідом, глянув униз на солом'яний капелюх Магора, залишений ним на мураві, поруч зі стільцем (він показував Богові, синьому небу, сонцю своє білясте дно з темною сальною плямою посередині, на штемпелі віденського капелюшника), а тоді, обернувшись до Морійн, вимовив кілька слів, що, напевно, здивують нездогадливого читача. Морійн сиділа в низькому кріслі, вся в тремтячих колечках сонця, притискаючи до чола золотисту палітурку ракети, і обличчя її стало одразу старшим і суворішим, коли Франк сказав:

— Ну що ж, Морійн? Тепер нам потрібно вирішити...

2

Магор і полковник, наче два стражники, ввели Сімпсона в простору й прохолодну залу, де на стінах лисніли картини і де меблів не було, якщо не брати до уваги овального столу з блискучого чорного дерева, що стояв посередині й усіма чотирма ногами відбивався в дзеркальній горіховій жовтизні паркету. Підвівши бранця до великого полотна в тьмяній позолоченій рамі, полковник і Магор зупинилися, перший — заклавши руки в кишені, другий задумливо виколупуючи з ніздрі сухий сірий пилоч і розсипаючи його дрібним обертальним рухом пальців.

А картина була справді дуже гарна. Лучіано зобразив венеціанську красуню, що стоїть впівоберта на теплому чорному тлі. Рожева тканина відкривала смагляву сильну шию з

надзвичайно ніжними складками під вухом, і з лівого плеча сповзало сіре рисяче хутро, яким було облямована вишневого кольору накидка. Правою рукою, довгастими пальцями, по два розсунутими, вона, здавалося, тільки-но зібралася поправити хутро, яке спадало, але застигла, пильно й млосно дивлячись із полотна карими, суцільно темними очима. Ліва рука в білій брижі батисту навколо зап'ястя тримала кошик із жовтими плодами; наолка тонким вінцем світилася на темно-каштановому волоссі, і зліва від неї чорний тон переривався великим прямокутним провалом просто в сутінкове повітря, в синювато-зелену безодню хмарного вечора.

Але не подробиці дивовижних тіньових поєднань, не темна теплота всієї картини вразили Сімпсона. Було щось інше. Злегка нахиливши голову набік і миттєво почервонівши, він промовив:

— Господи, як вона схожа...

...на мою дружину, — нудним голосом закінчив Магор, розсипаючи сухий пилок.

— Надзвичайно добре, — прошепотів Сімпсон, нахиливши голову на інший бік, — надзвичайно...

— Себастьяно Лучіано, — сказав полковник, самовдоволено примружившись, народився наприкінці п'ятнадцятого століття у Венеції й помер у середині шістнадцятого в Римі. Вчителями його були Белліні і Джорджоне, суперниками — Мікель Анджело і Рафаель. Він, як бачите, поєднав у собі силу першого і ніжність другого. Санті, втім, він недолюбував — і справа тут була не в одному марнославстві: легенда свідчить, що наш художник був небайдужий до римлянки Маргарити, прозваної згодом Форнаріна. За п'ятнадцять років до своєї смерті він виголосив обітницю чернецтва з нагоди отримання від Климента VII легкої та дохідної посади. Відтоді його звать Фра Бастіано дель Пьомбо. «Il Piombo» означає «свинець», бо посада його полягала в тому, що він прикладав величезні свинцеві печатки до полум'яних папських булл. Ченцем він був розпусним, зі смаком бражничав і писав посередні сонети. Але який майстер!..

І полковник мигцем глянув на Сімпсона, із задоволенням відзначаючи, яке враження справила картина на його тихого гостя.

Але знову треба наголосити: Сімпсон, який не звик до споглядання живопису, не міг, звісно, оцінити майстерність Себастьяно дель Пьомбо, і єдине, що зачарувало його, — незалежно, звісно, від суто фізіологічної дії чудових фарб на очні нерви, — була схожість, яку він одразу помітив, хоча Морійн він бачив нині вперше. І чудово, що обличчя Венеціанки, з її гладеньким чолом, немов облитим таємним відблиском якогось оливкового місяця, з її суцільно темними очима і спокійним вичікувальним виразом м'яко складених губ, — пояснило йому справжню красу тієї Морійн, яка все сміялася і мружилася, і грала очима — в постійній боротьбі з сонцем, яке яскравими плямами ковзало по її білій сукні, коли, розсуваючи ракетою галасливе листя, вона відшукувала м'яч, який закотився.

Користуючись свободою, яку в Англії господар надає своїм гостям, Сімпсон не повернувся до чайного столика, а пішов, оминаючи зоряні квітники, через сад — і невдовзі заблукав у шашкових тінях паркової алеї, де пахло папороттю й листяним тліном. Величезні дерева були такі старі, що їхні гілки довелося підхопити іржавими скріпами, і потужно горбилися вони, немов старезні велетні на залізних милицях.

— Ах, яка дивовижна картина, — знову прошепотів Сімпсон. Він ішов, тихо помахуючи ракетою, сутулячись і шльопаючи гумовими підшвами. Його слід чітко уявити собі — худорлявого, рудуватого, у пом'ятих білих штанях, у мішкуватому сірому

піджаку з хлястиком, — а також добре вгледіти легке без ободків пенсне на рябому ґудзику носа, і слабкі, злегка шалені очі, і ластовиння на круглому чолі, на олійниках, на червоній від літньої засмаги шиї.

Він навчався в університеті другий рік, жив скромно, старанно слухав лекції з богослов'я. Потоваришував він із Франком не тільки тому, що доля поселила їх в одну квартиру, яка складалася з двох спалень і однієї спільної вітальні, — а головним чином тому, що, як більшість слабовільних, сором'язливих, потай захоплених людей, він мимоволі тулився до людини, в якій усе було яскраво, міцно — і зуби, і м'язи, і фізична сила, і душевна воля. А зі свого боку Франк, ця гордість коледжу, — він веслував на перегонах, і літав через поле зі шкіряним кавуном під пахвою, і вмів завдати кулаком удару в самий кінчик підборіддя, де є така сама музична кісточка, як у лікті, удар, який присипляючи діє на супротивника, — цей незвичайний, всіма коханий Франк знаходив щось таке, що дуже тішило його самолюбство, в дружбі з незграбним, слабеньким Сімпсоном. Сімпсону було, між іншим, відомо те дивне, що Франк приховував від інших приятелів, які знали його тільки як чудового спортсмена і веселого малого і зовсім не звертали уваги на швидкоплинні чутки про те, що Франк винятково добре малює, але малюнків своїх не показує нікому. Він ніколи не говорив про мистецтво, охоче співав і пив, і бешкетував, але часом нападав на нього раптовий сутінок; тоді він не виходив зі своєї кімнати, нікого не впускав, — і тільки співмешканець його, смирний Сімпсон, бачив, чим зайнятий він. Те, що Франк створював за ці два-три дні злісного усамітнення, він або ховав, або знищував, а потім, немов віддавши болісну данину ваді, знову був веселий і простий. Тільки раз він про це заговорив із Сімпсоном.

— Розумієш, — сказав він, морщачи чисте чоло і міцно вибиваючи трубку, — я вважаю, що в мистецтві, особливо в живописі, є щось жіночне, хворобливе, негідне сильної людини. Я намагаюся боротися з цим бісом, тому що знаю, як він губить людей. У разі, якщо я цілком йому піддамся, на мене чекає не спокійне й розмірене життя з обмеженою кількістю горя, з обмеженою кількістю насолоди, з точними правилами, без яких усяка гра втрачає свою принадність, — а суцільне сум'яття, буря, Бог знає що. Я буду до смерті мучитися, я стану подібним до тих нещасних, яких я зустрічав у Чельсі, до тих довговолосих, самозакоханих дурнів в оксамитових куртках — засмиканих, слабких, люблячих одну тільки свою липку палітру...

Але біс, мабуть, був дуже сильний. Після закінчення зимового семестру Франк, нічого не сказавши батькові — і цим глибоко його образивши, — поїхав третім класом в Італію і за місяць повернувся просто до університету, засмаглий, радісний, ніби позбувшись назавжди похмурої лихоманки творчості.

Потім, коли настали літні канікули, він запропонував Сімпсону погостювати в батьківському маєтку, і Сімпсон, вдячно спалахнувши, погодився, бо він із жахом думав про чергове повернення додому в тихе північне містечко, де щомісяця ставався якийсь приголомшливий злочин, до батька-священника, м'якої, нешкідливої, але зовсім божевільної людини, яка була зайнята більше грою на арфі й кімнатною метафізикою, ніж своєю паствою.

Споглядання краси — чи то особливо розквітлий захід сонця, чи то обличчя, що світиться, чи то витвір мистецтва — змушує нас несвідомо озирнутися на власне наше минуле, зіставити себе, свою душу з недосяжною досконалою красою, що відкрилася нам. Тому-то й Сімпсон, перед яким щойно постала в батисті й оксамиті давно померла венеціанка, тепер згадував, тихо крокуючи липовою землею алеї — безшумною цією

передвечірньої години, — згадував і дружбу свою з Франком, і арфу батька, і свою безрадісну утиснену юність. Звучна лісова тиша доповнювалася часом тріском невідомо ким зачепленої гілки. Руда білка сковзнула вниз по стовбуру, пробігла до стовбура сусіднього, піднявши пухнастий хвіст, і знову кинулася вгору. У м'якому потоці сонця між двох рукавів листя золотим пилом кружляла мошкара, і стримано, вже по-вечірньому дзижчав джміль, що заплутався у важких мереживах папороті.

Сімпсон сів на лавку, замурзану мазками білил — засохлим пташиним послідом, — і згорбився, впираючись гострими ліктями в коліна. Він відчув напад особливої слухової галюцинації, до якої він з дитинства був схильний. Перебуваючи в полі, або як зараз у тихому лісі, що вже сутеніє, він мимоволі брався думати про те, що в цій тиші він може, мабуть, чути, як увесь величезний світ солодко свище через простір, як шумлять далекі міста, як бухають хвилі моря, як телеграфні дроти співають над пустелями. І поступово його слух, ведений його думкою, починав і справді розрізняти ці звуки. Він чув пихтіння поїзда, — хоча полотно відстояло, мабуть, на десятки миль, — потім гуркіт і брязкіт коліс, а також, — у міру того, як таємний слух його дедалі загострювався, — голоси пасажирів, сміх, кашель, шелест газет у їхніх руках, і, нарешті, до самого дна занурившись у свій звуковий міраж, виразно розрізняв бій їхніх сердець, і цей бій, цей гул, цей гуркіт, кочучись і зростаючи, оглушував Сімпсона; здригнувшись, він відкривав очі і розумів, що це б'ється так голосно його ж серце.

— Лугано, Комо, Венеція... — пробурмотів він, сидючи на лавці під безшумною ліщиною, — і негайно ж почув тихий плескіт сонячних міст, а потім — уже ближче — побрязкування дзвіночків, свист голубиних крил, високий сміх, схожий на сміх Морійн, і човгання, човгання, човгання невидимих перехожих. Йому хотілося втримати на цьому слух, — але слух його, наче потік, біг дедалі глибше, — ще мить, і — уже не маючи сил зупинитися у своєму дивному падінні — він чув не лише кроки перехожих, а й стукіт їхніх сердець, — мільйони сердець роздувалися та гриміли, і, прийшовши до тями, Сімпсон зрозумів, що всі звуки, всі серця зосереджені в божевільному битті його власного серця.

Він підняв голову. Легкий вітер, як рух шовкового шлейфу, пройшов алеєю. М'яко жовтіли промені.

Він підвівся, слабо посміхнувся і, забувши на лаві ракету, попрямував до будинку. Пора було переодягатися до обіду.

3

— Однак, спекотно мені від цього хутра! Ні, полковнику, це просто кішка. Суперниця моя, Венеціанка, носила, вірно, дещо дорожче. Але колір той самий, чи не так? Повне враження, одним словом.

— Якби я насмілюся, я покрив би вас лаком, а полотно Лучіано відправив би на горище, — люб'язно підхопив полковник, який був не проти, незважаючи на суворість своїх правил, викликати на ласкавий словесний бій таку привабливу жінку, як Морійн.

— Я б тріснула, — заперечила вона, — від сміху...

— Боюся, пані Магор, що ми для вас складаємо жахливо невдале тло, — сказав Франк із широкою хлоп'ячою посмішкою. — Ми грубі, самовдоволені анахронізми. От якби ваш чоловік одягнув би панцир...

— Дурниці, — сухо усміхнувся Магор. — Враження старовинного викликати так само легко, як враження фарб шляхом натискання на верхню повіку. Я дозволяю іноді собі розкіш уявити сучасний світ, наші машини, наші моди такими, якими вони здаватимуться

нащадкам нашим за чотириста-п'ятсот років, — запевняю вас, я почуваюсь тоді старовинним, як монах часів Відродження,

— Ще вина, мій дорогий Сімпсоне, — запропонував полковник.

Боязкий, тихий Сімпсон, який сидів між Магором і його дружиною, занадто рано, під час другого блюда, пустив у хід велику виделку замість маленької, тож для печені залишилися маленька виделка і великий ніжик, і тепер, рухаючи ними, він ніби кульгав на одну руку. Коли вдруге обносили печеню, він із нервозності взяв ще — і тоді помітив, що він їсть один і що всі з нетерпінням чекають, коли він закінчить. Він так розгубився, що відсунув повну ще тарілку, ледве не перекинув склянку і почав повільно червоніти. Спалахував він під час обіду вже кілька разів, і не тому, що було справді що-небудь ганебне, а тому, що він думав, що може безпричинно почервоніти, і тоді щоки його, лоб, навіть шия поступово наливалися рожевою кров'ю, і сліпу, нестерпно спекотну фарбу так само неможливо було зупинити, як утримати за хмарою сонце, що впливало з-за неї. Під час першого такого нападу він навмисне впустив серветку, але коли підняв голову знову, то страшно було на нього дивитися: ось-ось комірці займуться. Іншим разом він спробував присікти настання мовчазної гарячої хвилі тим, що звернувся до Морійн із запитанням — чи подобається їй грати в лаун-теніс, але, на жаль, Морійн не почула, перепитала, і, повторюючи свою дурну фразу, Сімпсон миттю почервонів до сліз, і Морійн із почуття милосердя відвернулася, заговорила про щось інше.

Те, що він сидить поруч із нею, відчуває теплоту її щоки, її плеча, з якого, як на картині, зісковзує сіре хутро, і те, що хутро це вона збралася було втримати, але при запитанні Сімпсона зупинилася, витягнувши й склавши по два довгі тонкі пальці, — так нудило його, що в очах стояв вологий блиск від кришталевого вогню склянок, і йому все здавалося, що круглий стіл, освітлений островом, повільно обертається й, обертаючись, пливе кудись, тихо тягнучи тих, хто сидить навколо нього. Між скляних половин розкинутих дверей виднілися в глибині чорні кеглі балконної балюстради, і душно віяло синє повітря ночі. Це повітря крізь ніздрі вдихала Морійн, м'які, суцільно темні очі її ковзали від одного до іншого і не посміхалися, коли посмішка ледве піднімала куточок її ніжних, ненафарбованих губ. Її обличчя залишалося в смаглявій тіні, і тільки лоб був облитий гладким світлом. Вона говорила порожні, смішні речі — і всі сміялися, і полковник приємно багрів від вина. Магор, який чистив яблуко, обхопив його, як мавпа, долонею, і маленьке його обличчя у вінці сірих кучерів зморщувалося від зусиль, і срібний ніжик, міцно затиснутий у волохатому темному кулаці, знімав нескінченні спіралі рум'яної та жовтої шкіри. Обличчя ж Франка Сімпсон бачити не міг, бо між ними стояв букет вогненних м'ясистих жоржин у блискучій вазі.

Після обіду, що закінчився портвейном і кавою, полковник, Морійн і Франк сіли грати в бридж — з підставним, бо двоє інших грати не вміли.

Старий реставратор вийшов, нарізно розставляючи коліна, на темний балкон, і Сімпсон пішов за ним, відчуваючи за своєю спиною відступаючу теплоту Морійн.

Магор опустився в солом'яне крісло біля балюстради, крякнув і запропонував Сімпсону сигару. Сімпсон сів боком на поручні й незграбно закурив, мружачись і роздуваючи щоки.

— Венеціанка цього старого розпусника дель Пьомбо вам, мабуть, сподобалася, — сказав Магор, випускаючи в темряву рожевий клуб диму.

— Дуже, — відповів Сімпсон і додав: — Я, звичайно, нічого не тямлю в картинах...

— Але все ж сподобалася, — закивав Магор. — Чудово. Це перший крок до розуміння. Ось я, наприклад, усе життя присвятив цьому.

— Вона — як жива, — задумливо сказав Сімпсон. — Можна повірити в таємничі розповіді про портрети, що оживають. Я читав десь, що якийсь король зійшов із полотна і як тільки...

Магор розсипався тихим тріскучим сміхом.

— Це, звісно, дрібниці. Але ось буває інше, — зворотне, так би мовити.

Сімпсон глянув на нього. У темряві ночі білястим горбом жолобився крохмальний перед його сорочки, і рубіновий шишкуватий вогонь сигари освітлював знизу його маленьке зморшкувате обличчя. Він багато випив вина і був, мабуть, у настрої говорити.

— Буває ось що, — продовжував він неквапливо, — уявіть собі, що замість того, щоб викликати написану фігуру з рами, людині вдалося б самій вступити в картину. Вам смішно, чи не так? Однак я робив це не раз. Мені випало на долю щастя оглянути всі картинні галереї в Європі — від Гааги до Петербурга і від Лондона до Мадрида. Коли мені картина особливо подобалася, я ставав просто перед нею і зосереджував усю свою волю на одній думці: вступити в неї. Мені, звісно, було моторошно. Я почувався як апостол, що збирається зійти з барки на водну поверхню. Але зате яке потім блаженство! Переді мною було, скажімо, полотно фламандської школи, зі святим сімейством на передньому плані, з чистим гладким ландшафтом на задньому. Дорога, знаєте, білою змією, і зелені пагорби. І ось, нарешті, я наважувався. Я виривався з життя і вступав у картину. Чудове відчуття! Прохолода, тихе повітря, просочене воском, ладаном. Я ставав живою частиною картини, і все оживало навколо. Рухалися силуети пілігримів дорогою, Діва Марія щось тихо шепотіла фламандською. Вітерець коливав умовні квіти. Пливли хмари... Але насолода тривала недовго; я починав відчувати, що м'яко холону, влипаю в полотно, запливаю олійною фарбою. Тоді я мружився і, щосили смикнувшись, вистрибував: був ніжний ляскаючий звук, як коли витягаєш ногу з глини. Я відкривав очі — я лежав на підлозі, під прекрасною, але мертвою картиною...

Сімпсон уважно і збентежено слухав. Коли Магор зупинився, він ледь помітно здригнувся й озирнувся. Усе було як і раніше. Сад унизу дихав темрявою, крізь скляні двері видно було напівосвітлену їдальню, а в глибині, крізь інші відчинені двері, яскравий куточок вітальні і три постаті, що грають у карти. Які дивні речі говорив Магор!..

— Розумієте, — продовжував він, струшуючи шаруватий попіл, — ще б мить, і картина засмоктала б мене назавжди. Я пішов би в її глибину, жив би в її пейзажі, а не то, ослабнувши від жаху і не в силах ні повернутися у світ, ні заглибитися в нову царину, застиг би написаним на полотні, у вигляді того анахронізму, про який говорив Франк. Але, незважаючи на небезпеку, я знову і знову піддавався спокусі... А, мій друже, я закоханий у Мадонн! Пам'ятаю перше моє захоплення — Мадонну в блакитній короні, ніжного Рафаеля... За нею, на віддалі, біля колон стоять двоє і мирно розмовляють. Я підслухав їхню розмову. Вони говорили про вартість якогось кинджала... Але найчарівніша з усіх Мадонн належить пензлю Бернардо Луїні...⁴ У всіх його творіннях є тиша і ніжність озера, на березі якого він народився, — Лаго Маджіоре. Найніжніший майстер... З імені його навіть створили новий прикметник — "luinesco". У найкращої його Мадонни довгі, ласкаво опущені очі; її одяг у блакитно-червоних, у туманно-помаранчевих відтінках. Навколо чола легкий газ, хвилястий серпанок, і таким же серпанком оповите її рудувате немовля. Він піднімає до неї бліде яблуко, вона дивиться на нього, опустивши ніжні, довгасті очі... Луїніївські очі... Боже мій, як я цілував їх...

Магор замовк, і мрійлива усмішка торкнулася його тонких губ, освітлених вогнем сигари. Сімпсон затамував подих, і йому здавалося, як нещодавно, що він повільно пливе в ніч.

— Бували неприємності, — продовжував Магор, кашлянувши. — У мене розболілися нирки після чаші міцного сидру, яким мене одного разу пригостила виродлива вакханка Рубенса, а на жовтій туманній ковзанці одного з голландців я так застудився, що цілий місяць кашляв і харкав харкотинням. Ось що буває, пане Сімпсон.

Магор скрипнув кріслом, встав, поправляючи жилет.

— Заговорився я, — сухо зауважив він. — Пора спати. Вони Бог знає як довго ще будуть плескати картами. Я піду, на добраніч...

Він пройшов через їдальню у вітальню і, кивнувши на ходу гравцям, зник у віддалених тінях. Сімпсон залишився один на своїй балюстраді. У вухах у нього дзвенів тонкий голос Магора. Чудова зоряна ніч підступала до самого балкона, нерухомі були оксамитові громади чорних дерев. Крізь двері за смугою темряви він бачив рожеву лампу у вітальні, стіл, нарум'янені світлом обличчя гравців. Ось полковник встав. Встав і Франк. Здалеку, немов у телефон, донісся голос полковника:

— Я стара людина, я лягаю рано. На добраніч, пані Магор...

І голос Морійн, що сміється:

— Я теж зараз піду. А то чоловік сердитиметься...

Сімпсон чув, як у глибині зачинилися двері за полковником — і тоді сталася неймовірна річ. Із темряви своєї він бачив, як Морійн і Франк, що залишилися самі, — там, далеко, у провалі м'якого світла, — ковзнули одне до одного, як Морійн відкинула голову і відкидала її все нижче назад під сильним і довгим поцілунком Франка. Потім, підхопивши хутро, що впало, і скуйовдивши Франкові волосся, вона зникла в глибину, м'яко грюкнувши дверима, Франк, усміхаючись, пригладив волосся, засунув руки до кишень і, посвистуючи тихо, пішов через їдальню до балкона. Сімпсон був до того вражений, що застиг, вчепившись пальцями в перила, і з жахом дивився, як наближається крізь скляний блиск білий виріз, чорне плече. Франк, вийшовши на балкон і побачивши в темряві постать приятеля, трохи здригнувся і закусив губи.

Сімпсон ніяково сповз із поручнів. Ноги в нього тремтіли. Він зробив героїчне зусилля:

— Чудова ніч. Ми тут із Магором базікали.

Франк спокійно сказав:

— Він багато бреше — Магор. Утім, коли він розійдеться, то послухати його не заважає.

— Так, дуже цікаво... — слабо підтримав Сімпсон.

— Це Велика Ведмедиця, — сказав Франк і позіхнув, не відкриваючи рота. Потім додав рівним голосом: — Я, звичайно, знаю, що ти досконалий джентльмен, Сімпсоне.

Уранці забусив, замерехтів, простягнувся блідими нитками по темному фону листяних глибин дрібний і теплий дощ. До ранкового сніданку з'явилися тільки троє — спершу полковник і млявий, блідий Сімпсон, потім Франк — свіжий, чистий, до лиску поголений, із простодушною посмішкою на занадто тонких губах.

Полковник був дуже не в дусі: напередодні, під час бриджу, він дещо помітив, а саме: швидко нагнувшись під стіл за картою, що впала, він помітив, що Франк притулювся коліном до коліна Морійн. Це потрібно було припинити негайно. Полковник уже деякий

час здогадувався, що є щось недобре. Недарма Франк рвонувся в Рим, де завжди навесні бували Магори. Нехай син його робить що хоче — але тут, у будинку, у родовому замку, допустити... ні, треба вжити негайно ж найрізкіших заходів.

Невдоволення полковника згубно впливало на Сімпсона. Йому здавалося, що господар обтяжується його присутністю, і він не знав, про що говорити. Тільки Франк був, як завжди, спокійно веселий, блищав зубами, смачно гриз гарячі грінки, змащені апельсиновим варенням.

Коли допили каву, полковник запалив трубку і встав.

— Ти хотів подивитися нову машину, Франку? Ходімо в гараж. За цього дощу все одно нічого не можна робити...

Потім, відчувши, що бідний Сімпсон морально повис у повітрі, полковник додав:

— Тут у мене кілька хороших книжок, мій дорогий Сімпсоне. Якщо вам завгодно...

Сімпсон стрепенувся і стягнув із полиці якийсь великий червоний том: він виявився "Ветеринарним вісником" за 1895 рік.

— Мені потрібно два слова тобі сказати, — почав полковник, коли він і Франк, напнувши хрусткі макінтоші, вийшли в туман дощу.

Франк швидко глянув на батька.

"Як би це сказати", — подумав полковник, пихкаючи трубкою.

— Слухай, Франку, — наважився він, і мокрий гравій соковитіше зашуршав під його підошвами. — Мені стало відомо, однаково як, — або, простіше кажучи, я помітив, — е, до біса! Ось що, Франку, які в тебе стосунки з дружиною Магора?

Франк тихо і холодно відповів:

— Я волів би з тобою про це не говорити, батьку. — Про себе ж злісно подумав: "Однак, — скотина яка — доніс!"

— Я, зрозуміло, не можу вимагати, — почав полковник і зупинився. У тенісі, за першого невдалого удару, він ще вмів стримуватися.

— Добре б полагодити цей місток, — зауважив Франк, стукнувши каблуком по гнилій балці.

— До біса міст! — сказав полковник. Це був другий промах, і на лобі в нього надулася гнівна іжиця жил.

Шофер, який гримів відрами біля воріт гаража, побачивши господаря, стягнув свій картатий картуз. Це був маленький щільний чоловік із підстриженими жовтими вусиками.

— Доброго ранку, сер, — м'яко сказав він і плечем відсунув крило воріт. У напівтемряві, звідки пахнуло бензином і шкірою, поблискував величезний чорний, абсолютно новий "Роллс-Ройс".

— А тепер пройдемося парком, — глухо сказав полковник, коли Франк вдосталь оглянув циліндри, важелі.

У парку перше, що сталося, було те, що велика холодна крапля впала з гілки полковнику за комір. Ця крапля, власне кажучи, і переповнила чашу. Він пожував губами, ніби приміряючись до слів, і раптом гримнув:

— Попереджаю тебе, Франку, жодних пригод у дусі французьких романів я у себе в будинку не допущу. До того ж, Магор — мій друг, — розумієш ти це чи ні?

Франк підняв з лави ракету, забуту напередодні Сімпсоном. Від вогкості вона перетворилася на вісімку. "Підла", — з огидою подумав Франк. Важким гуркотом проносилися слова батька:

— Не потерплю, — говорив він. — Якщо не можеш поводитися пристойно, так їдь. Я тобою незадоволений, Франку, я тобою страшенно незадоволений. У тобі є щось, чого я не розумію. В університеті ти вчишся погано, в Італії ти робив Бог знає що. Кажуть, ти займаєшся живописом, Мабуть, я не гідний того, щоб ти показував мені свою мазню. Так, мазня. Я уявляю собі... Геній, подумаєш. Адже ти, напевно, вважаєш себе генієм, — або ще краще — футуристом! А тут ще ці романи... Одним словом, якщо...

І тут полковник помітив, що Франк тихо і безтурботно посвистує крізь зуби. Він зупинився і витріщив очі.

Франк жбурнув, як бумеранг, понівечену ракету в кущі, посміхнувся і сказав:

— Це все дрібниці, батьку, В одній книзі, де описувалася афганістанська війна, я читав про те, що ти тоді зробив і за що отримав хрест. Це було абсолютно нерозумно, навіжено, самогубно — але це був подвиг. Ось це головне. А твої міркування — дрібниці. Добрий день.

І полковник залишився один стояти посеред алеї, заціпенівши від подиву і гніву.

5

Відмітна риса всього суцього — одноманітність. Ми приймаємо їжу в певні години, тому що планети, подібно до поїздів, які ніколи не запізнюються, відходять і прибувають у певні терміни. Без такого суворо встановленого розкладу часу пересічна людина не може собі уявити життя. Зате грайливий і блюзнірський розум знайде чимало цікавого в міркуваннях про те, як жилося б людям, якби день тривав нині десять годин, завтра — вісімдесят п'ять, а післязавтра — кілька хвилин. Можна сказати апріорі, що в Англії така невідомість щодо точної тривалості прийдешнього дня призвела б насамперед до надзвичайного розвитку парі та всяких інших азартних угод. Людина втрачала б усі свої статки завдяки тому, що день тривав на кілька годин довше, ніж вона припускала напередодні. Планети стали б подібні до скакових коней — і скільки хвилювань збуджував би якийсь гнідий Марс, що бере останній небесний бар'єр. Астрономи опинилися б у становищі букмекерів, бог Аполлон зображувався б у вогняному жокейському картузі — і світ весело збожеволів би.

Але, на жаль, справи йдуть інакше. Точність завжди похмура, і наші календарі, де життя світу обчислено наперед, нагадують програму іспиту, від якого не ухилишся. Звісно, у цій системі космічного Тейлора⁵ є щось заспокійливе і бездумне. Зате як прекрасно, як променисто часом переривається світова одноманітність книгою генія, кометою, злочином або навіть просто однією ніччю без сну. Але закони наші, пульс, травлення міцно пов'язані зі струнким рухом зірок, і будь-яка спроба порушити рівномірність карається — у гіршому разі відсіканням голови, у кращому головним болем. Втім, світ був створений безсумнівно з добрими намірами, і ніхто не винен у тому, що в ньому іноді буває нудно і що музика сфер нагадує іншим нескінченні повторення шарманки.

Одноманітність цю особливо гостро відчував Сімпсон. Він відчував щось страшне в тому, що і сьогодні другий сніданок піде за першим, обід — за чаєм, з непорушною правильністю. Коли він подумав про те, що так триватиме все життя, йому захотілося кричати, битися, як б'ється людина, що прокинулася в труні. За вікном усе мерехтіла мряка, — і від того, що доводилося сидіти вдома, у вухах дзижчало, як коли буває жар. Магор увесь день просидів у майстерні, влаштованій для нього у вежі замку. Він працював над відновленням лакування невеликої темної картини, писаної на дереві. У

майстерні пахло клеєм, терпентином, часником, яким очищають картину від сальних плям; на маленькому верстаті, поруч із пресом, блищали колби: соляна кислота, винний спирт, — валялися шматки фланелі, ніздрюваті губки, різноманітні ґратуари⁶. Магор був у старому халаті, в окулярах, без комірців, запонка завбільшки ледве не з дверну кнопку стирчала під самим кадиком, шия була тонка, сіра, у старечих пухирцях, і чорна мурмолка вкривала лисину. Він розсипав, знайомим уже читачеві, дрібним обертальним рухом пальців дрібку потовченої смоли, обережно втирав її в картину, і старий пожевклий лак, який дряпали частинки порошку, сам перетворювався на сухий пил.

Решта мешканців замку сиділи у вітальні, полковник сердито розгорнув велетенську газету, вголос читав, повільно заспокоюючись, чиюсь дуже консервативну статтю. Потім Морійн і Франк затіяли гру в пінг-понг: целулоїдний м'ячик із дзвінким сумним тріском перелітав через зелену сітку, натягнуту впоперек довгого столу, — і Франк, звісно, грав чудово, рухаючи однією кистю, легко повертаючи зліва направо тонку дерев'яну лопатку.

Сімпсон пройшов усіма кімнатами, кусаючи губи і поправляючи пенсне. Так увійшов він у галерею. Блідий як смерть, ретельно прикривши за собою важкі тихі двері, він на шкарпетках підійшов до Венеціанки Фра Бастіано дель Пьомбо. Вона зустріла його знайомим матовим поглядом, і довгі пальці її завмерли на шляху до хутряного волану, до вишневих спадаючих складок. На нього пахнуло медовою темрявою — і він глянув у глиб вікна, що переривало чорне тло. Там по зеленуватій блакиті тягнулися пісочного кольору хмари, до них здіймалися ламані темні скелі, поміж яких вилась бліда стежка, а нижче були неясні дерев'яні халупи — і Сімпсону здалося, що на мить спалахнула в одній із них крапка вогню. І поки він дивився в це повітряне вікно, він відчув, що Венеціанка посміхається, але, швидко глянувши на неї, не встиг спіймати посмішки: тільки злегка піднявся правий тіньовий куточок м'яко складених губ. І тоді щось у ньому солодко обірвалося, і він весь віддався теплій чарівності картини. Потрібно пам'ятати, що був він людиною хворобливо-захопленої вдачі, що життя він не знав зовсім і що вразливість заміняла в ньому розум. Холодне тремтіння, як швидка суха долоня, промайнуло по його спині — і негайно ж він зрозумів, що повинен він зробити. Але, швидко озирнувшись і побачивши блиск паркету, стіл, сліпий білий лиск картин там, де падало на них дощове світло, що ллється у вікно, — він відчув сором і страх. І хоча колишня чарівність миттєво нахлинула на нього знову, він уже знав, що навряд чи може виконати те, що за хвилину до цього він без роздумів зробив би.

Впившись очима в обличчя Венеціанки, він позадкував від неї і раптом широко розкинув руки. Копчиком він боляче стукнувся об щось; обернувшись, побачив позаду себе чорний стіл. Намагаючись ні про що не думати, він виліз на нього — і став на весь зріст проти Венеціанки — і знову, змахнувши руками, приготувався до неї полетіти.

— Дивовижний спосіб милуватися картиною. Сам винайшов?

Це був Франк. Він стояв, розставивши ноги, у дверях і з холодною усмішкою дивився на Сімпсона.

Сімпсон дико блиснув на нього скельцями пенсне і незграбно похитнувся, наче стривожений сновидця. Потім згорбився, жарко почервонів і незграбними рухами зійшов на підлогу.

Франк скривився від гострої відрази й мовчки вийшов із зали. Сімпсон кинувся за ним.

— Ах, будь ласка, прошу тебе, не розповідай... — Франк на ходу, не озираючись, гидливо низав плечима.

Надвечір дощ несподівано припинився. Хтось схаменувся і загвинтив крани. Вологий помаранчевий захід сонця затремтів між гілками, розширився, віддзеркалився у всіх калюжах одразу. Із вежі силою витягли маленького кислого Магора. Від нього пахло скипидаром і гарячою праскою, він обпік собі руку. Неохоче напнув він чорне пальто, підняв комір і вийшов з іншими пройтися. Один Сімпсон залишився вдома — під тим приводом, що йому потрібно неодмінно відповісти на лист, який прийшов із вечірньою поштою. Насправді ж відповідати на лист не було потреби, бо був він від університетського молочника, який просив негайно заплатити за рахунком два шилінги і дев'ять пенсів.

Сімпсон довго сидів у сутінках, що напливають, без думки відкинувшись на спинку шкіряного крісла, — потім здригнувся, відчуваючи, що засинає, і почав думати про те, як якнайшвидше вибратися із замку. Найпростіше було сказати, що захворів батько: як багато сором'язливих людей, Сімпсон умів брехати, не моргаючи. Але виїхати було важко. Щось темне й солодке утримувало його. Як добре темніли скелі в провалі вікна... Як добре було б обійняти її за плече, узяти з лівої руки її кошик із жовтими плодами, тихо піти з нею разом тією блідою стежкою в імлу венеціанського вечора...

Він знову схаменувся, що засинає. Встав, вимив руки. Знизу донісся круглий, стриманий обідній гонг.

Від сузір'я до сузір'я, від обіду до обіду так рухається світ, так рухається і ця розповідь. Але її одноманітність тепер перерветься неймовірним дивом, нечуваною пригодою. Ані Магор, який знову ретельно звільнив грановану наготу яблука від блискучих рум'яних стрічок, ані полковник, який знову приємно почервонів після чотирьох чарок портвейну, не враховуючи двох склянок білого бургондського, не могли, звісно, знати, які неприємності принесе їм завтрашній день... Після обіду був незмінний бридж, і полковник із задоволенням помітив, що Франк і Морійн навіть не дивляться одне на одного. Магор пішов працювати, а Сімпсон сів у куток, розкривши папку з літографіями, і тільки двічі-тричі поглянув зі свого кута на гравців, мигцем здивувавшись тому, що Франк із ним такий холодний, а що Морійн ніби зблякла, поступилася місцем іншій... Ці думки були такі мізерні порівняно з тим дивовижним очікуванням, з тим величезним хвилюванням, яке він тепер намагався обдурити роздивлянням неясних гравюр.

І коли розходилися і Морійн з посмішкою кивнула йому, побажала на добраніч, — він неухважно, без збентеження, посміхнувся їй у відповідь.

Цієї ночі, о другій годині, старий сторож, який служив колись у грумах у батька полковника, здійснював, як завжди, невелику прогулянку алеями парку. Він чудово знав, що посада його — порожня умовність, оскільки місцевість була винятково тиха. Лягав він спати незмінно о восьмій годині вечора, о першій годині тріщав будильник — і тоді сторож, величезний дідусь із сивими поважними баками, за які, між іншим, любили тягати його діти садівника, — легко прокидався і, закуривши трубку, вилазив у ніч. Обійшовши разок тихий, темний парк, він повертався в кімнатку свою і, негайно ж роздягнувшись і залишившись в одній нетлінній натільній фуфайці, що дуже пасувала до його баків, знову лягав спати і вже спав до ранку.

Цієї ночі, однак, старий сторож помітив дещо, що йому не сподобалося. Він побачив із парку, що одне вікно в замку слабо освітлене. Він знав абсолютно точно, що це вікно тієї зали, де висять дорогі картини. Будучи старим надзвичайно боягузливим, він вирішив прикинутися перед самим собою, що цього дивного світла він не помітив. Але сумлінність узяла гору; він спокійно розсудив, що його справа дивитися, чи немає злодіїв у парку, а злодіїв у будинку він не зобов'язаний ловити. Так розсудивши, старий зі спокійною совістю повернувся до себе — він жив у цегляному будиночку поблизу гаража — й одразу заснув мертвецьким сном, який не міг би перервати навіть приголомшливий гуркіт нової чорної машини, якби хто-небудь жартома пустив її в хід, навмисне відчинивши глушник.

Так приємний нешкідливий старий, наче якийсь янгол-охоронець, на мить проходить через цю розповідь і незабаром відходить у ті туманні області, звідки її викликала забаганка пера.

8

Але в замку справді дещо сталося.

Рівно опівночі Сімпсон прокинувся. Він заснув щойно, і, як це іноді буває, прокинувся саме від того, що заснув. Піднявшись на руку, він подивився в темряву. Серце його міцно й швидко билось від свідомості, що в кімнату ввійшла Морійн. Щойно у своєму миттєвому сні він говорив із нею, допомагав їй підніматися восковою стежкою поміж чорних скель, розколотих тут і там маслянистим лоском. Вузька біла наколка, наче аркуш тонкого паперу, ледь тріпотіла на темному її волоссі під час подиху солодкого вітру.

Сімпсон, тихо охнувши, намацав кнопку. Бризнуло світло. У кімнаті нікого не було. Він відчув удар пронизливого розчарування, замислився, похитуючи головою, наче п'яний, — і потім дрімотними рухами піднявся з ліжка, взявся одягатися, мляво чмокаючи губами. Ним керувало неясне відчуття, що йому потрібно бути одягненим суворо й ошатно; тому-то він із якоюсь сонною старанністю застібав на животі низький жилет, зав'язував чорний бант краватки, довго ловив двома пальцями неіснуючого черв'ячка на атласистому відвороті жакета. Неясно пам'ятаючи, що найпростіше можна проникнути в галерею з вулиці, він, як тихий вітер, вислизнув через французьке вікно в темний мокрий сад. Чорні кущі, немов облиті ртуттю, блищали під зорями, десь гукала сова. Сімпсон легко й швидко йшов газоном, між сирих кущів, огинаючи громаду будинку. На мить свіжість ночі, пильний блиск зірок протверезили його. Він зупинився, нахилився, як порожня сукня опустився на мураву у вузькому просторі між квітником і стіною замку. Дрімота навалилася на нього; ударом плеча він спробував її скинути. Треба було поспішати. Вона чекає. Йому здавалося, що він чує її наполегливий шепіт...

Він не помітив, як встав, як увійшов, як увімкнув світло, обливши теплим блиском полотно Лучіано. Венеціанка стояла до нього впівоберта, жива й опукла. Темні очі її, без блиску, дивилися йому в очі, рожева тканина сорочки особливо тепло виділяла смагляву красу шиї, ніжні складки під вухом. У правому куточку вичікувально складених губ застигла м'яка посмішка; довгі пальці, по два розставлені, тягнулися до плеча, з якого сповзало хутро й оксамит.

І Сімпсон, глибоко зітхнувши, рушив до неї і без зусиль вступив у картину. Відразу запаморочилося в голові від чудової прохолоди. Пахло миртом і воском і трохи лимоном. Він стояв у якійсь голій чорній кімнаті, біля вечірнього відчиненого вікна, і зовсім поруч із ним стояла венеціанська справжня Морійн, висока, чарівна, вся зсередини освітлена. Він

зрозумів, що диво сталося, і повільно потягнувся до неї. Венеціанка скоса посміхнулася, тихо поправила хутро і, опустивши руку у свій кошик, подала йому невеликий лимон. Не зводячи очей з її очей, що заграли, він узяв з її руки жовтий плід — і тільки-но він відчув його шорсткий твердий холодок і сухий жар її довгих пальців, неймовірне блаженство закипіло в ньому, солодко заклокотало. Здрігнувшись, він відвернувся до вікна: там, блідою стежкою поміж скель, ішли сині силуети в капюшонах, з ліхтариками. Сімпсон оглянув кімнату, де він стояв, не відчуваючи, втім, підлоги під ногами. У глибині, замість четвертої стіни світилася, наче вода, далека знайома зала, з чорним островом столу посередині. І тоді раптовий жах змусив його стиснути холодний маленький лимон. Зачарування розсіялося. Він спробував поглянути ліворуч, на Венеціанку — але не міг повернути шию. Він загруз, як муха в меду, смикнувся й застиг, і відчував, як кров його, і плоть, і сукня перетворюються на фарбу, вростають у лак, сохнуть на полотні. Він став частиною картини, він був написаний у безглуздій позі поруч із Венеціанкою, — і просто перед ним, ще виразніше, ніж колись, відчинялася зала, сповнена земного, живого повітря, яким відтепер він дихати не міг.

9

Наступного ранку Магор прокинувся раніше звичайного. Босими волохатими ногами, з нігтями наче чорні перли, він знайшов нічні туфлі й м'яко прошльопав коридором до дверей дружининої спальні. Подружніх стосунків між ними не було понад рік, але він однаково щоранку до неї приходив і з безсилим хвилюванням дивився, як вона зачісується, сильно струшуючи головою та скрегочучи гребінцем каштановим крилом натягнутого волосся. Сьогодні в цей ранній час, увійшовши в її кімнату, він побачив, що постіль прибрана і що до узголів'я пришпилений шпилькою аркуш паперу. Магор дістав із глибокої кишені халата величезний футляр з окулярами і, не вдягаючи їх, а тільки приклавши до очей, нахилився над подушкою і прочитав, що було написано знайомим дрібним почерком на пришпиленому аркуші. Прочитавши, він дбайливо вклав окуляри назад у футляр, відколов і склав аркуш, задумався на мить і потім, рішуче човгаючи туфлями, вийшов із кімнати. У коридорі він зіткнувся з лакеєм, який злякано глянув на нього.

— Що, полковник уже встав? — запитав Магор.

Лакей квапливо відповів:

— Так, сер. Полковник у картинній галереї. Я боюся, сер, він дуже сердиться. Мене послали розбудити молодого пана.

Магор, не дослухавши, вбираючи на ходу свій мишачого кольору халат, швидко попрямував до галереї. Полковник, теж у халаті, з-під якого спадали складками кінці смугастих нічних панталонів, ходив туди й сюди уздовж стіни, вуса його щетинились, і обличчя, налите багряною кров'ю, було страшне. Побачивши Магора, він зупинився, пожував губами, примірюючись, і гримнув:

— Ось, помилуйтеся!

Магор, якому було мало діла до гніву полковника, все ж таки мимоволі глянув у напрямку його руки і побачив справді неймовірну річ. На полотні Лучіано, поруч із Венеціанкою, з'явилася нова фігура. Це був чудовий, хоча й нашвидкуруч зроблений портрет Сімпсона. Худий, у чорному жакеті, що різко виступав на світлішому тлі, дивно вивернувши ноги, він простягав руки, наче в благанні, і бліде обличчя його було спотворене жалюгідним і божевільним виразом.

— Подобається? — люто поцікавився полковник. — Не гірше за самого Бастіано, чи не так? Мерзенний хлопчисько! Помстився мені за мою добру пораду. Ну, подивимося...

Увійшов розгублений лакей.

— Пан Франк не у своїй кімнаті, сер. І речі його пішли. Пана Сімпсона теж немає, сер. Він, імовірно, вийшов пройтися, сер, ранок сьогодні є таким прекрасним.

— Ранок будь проклятий, — гримнув полковник, — щоб цю...

— Насмілюся доповісти, — боязко додав лакей, — що зараз приходив шофер і сказав, що з гаража зникла нова машина.

— Полковнику, — тихо сказав Магор, — мені здається, я можу пояснити вам, що сталося.

Він подивився на лакея, і той на шкарпетках вийшов.

— Ось у чому річ, — нудним голосом продовжував Магор, — ваше припущення, що саме син ваш намалював цю фігуру, безсумнівно, правильно, але, крім того, я роблю висновок із записки, яку мені залишили, що він на світанку відвіз мою дружину.

Полковник був британцем і джентльменом. Він одразу відчув, що висловлювати свій гнів у присутності людини, від якої щойно втекла дружина, непристойно. Тож він відійшов до вікна — одну половину гніву проковтнув, іншу видув, пригладив вуса і, заспокоївшись, обернувся до Магора.

— Дозвольте мені, мій дорогий друже, — сказав він чемно, — запевнити вас у моєму найщирішому, найглибшому співчутті та не казати вам про ту злість, що її відчуваю по відношенню до винуватця вашого нещастя. Але, незважаючи на те, що розумію, в якому ви перебуваєте стані, я мушу, я примушений, мій друже, попросити вас негайно надати мені послугу. Мистецтво ваше врятує мою честь. Сьогодні приїжджає до мене з Лондона молодий лорд Нортвік, володар, як ви знаєте, іншої картини того ж дель Пьомбо.

Магор поклонився.

— Я принесу потрібне мені приладдя, полковнику.

Хвилини за дві він повернувся, все ще в халаті, з дерев'яним ящиком у руках. Негайно він відкрив його, вийняв пляшку нашатирного спирту, згорток вати, ганчірочки, шкрябалки і сів за роботу. Зішкрібаючи і стираючи з лаку чорну фігуру і біле обличчя Сімпсона, він не думав зовсім про те, що робить, але про що думав він, не повинно бути цікаво читачеві, що вміє поважати чуже горе. За півгодини портрет Сімпсона зовсім зійшов, і сируваті фарби, що складали його, залишилися на ганчірочках Магора.

— Дивовижно, — сказав полковник, — дивовижно. Бідний Сімпсон зник безслідно.

Буває, що якесь випадкове зауваження штовхає нас на дуже важливі думки. Так і тепер Магор, який збирав свої інструменти, раптом здригнувся і зупинився.

"Дивно, — подумав він, — дуже дивно. Невже..."

Він подивився на ганчірки з фарбою, що прилипла до них, і раптом, дивно поморщившись, зібрав їх до купи і кинув у вікно, біля якого працював. Потім провів долонею по лобі, злякано глянув на полковника, який, інакше розуміючи його хвилювання, намагався не дивитися на нього, і з надзвичайним поспіхом вийшов із зали, прямо в сад...

Там, під вікном, між стіною і рододендронами, садівник, чухаючи тім'я, стояв над людиною в чорному, що лежала ничком на мураві. Магор швидко підійшов.

Чоловік рушив рукою і повернувся. Потім із розгубленою усмішкою встав на ноги.

— Сімпсоне, Господь із вами, що сталося? — запитав Магор, вдивляючись у його бліде обличчя.

Сімпсон усміхнувся знову.

— Мені страшенно шкода... Так нерозумно... Я вночі вийшов пройтися — і ось заснув, тут на траві. Ах — ломить... Я бачив жажливий сон... Котра година?

Садівник, залишившись один, несхвально похитав головою, дивлячись на прим'ятий газон. Потім нахилився і підняв невеликий темний лимон із відбитками на ньому п'яти пальців. Він поклав лимон у кишеню і пішов за кам'яною ковзанкою, залишеною на тенісному майданчику.

10

Таким чином сухий зморщений плід, випадково знайдений садівником, є єдиною загадкою в усій цій розповіді. Шофер, посланий на станцію, привіз назад чорний автомобіль і записку від Франка, вкладену в шкіряну кишеню над сидінням.

Полковник вголос прочитав її Магору:

"Мій дорогий батьку, — писав Франк, — я виконав два твої бажання. Ти побажав, щоб у домі в тебе романтики не було, тому я їду, відвозячи із собою жінку, без якої жити не можу. Ти побажав також, щоб я показав тобі зразок мого мистецтва: тому я написав для тебе портрет мого колишнього друга, якому ти, до речі, можеш від мене передати, що донощики мені тільки смішні. Я писав його вночі, писав з пам'яті, — і якщо схожість не досконала, то виною тому брак часу, погане освітлення і зрозуміла моя квапливість. Твій новий автомобіль працює чудово. Я залишаю його до запитання у станційному гаражі".

— Чудово, — прошипів полковник. — Тільки мені дуже хотілося б знати, на які гроші ти будеш існувати.

Магор, блідий, як зародок у спирту, кашлянув і сказав:

— Причин немає приховувати від вас правду, полковнику. Лучіано ніколи не писав вашої Венеціанки. Це тільки дивовижне наслідування.

Полковник повільно встав.

— Це написав ваш син, — продовжував Магор, і раптом кути його рота стали тремтіти й опускатися. — У Римі. Я йому дістав полотно, фарби. Він спокусив мене своїм даруванням. Половина суми, вами сплаченої, пішла йому. Ах, Боже мій...

Полковник, граючи м'язами вилиць, подивився на брудну хустку, якою Магор тер очі, і зрозумів, що бідолаха не жартує.

Тоді він обернувся і подивився на Венеціанку. На темному тлі світився її лоб, м'яко світилися довгі пальці, рисяче хутро чарівно спадало з плеча, у куточку губ була таємна усмішка.

— Я пишаюся моїм сином, — спокійно сказав полковник.

5.X.1924

Уперше опубліковано: "Звезда" (Санкт-Петербург), 1996, № 11

Примітки.

¹Паркетування — реставрація живопису по дереву. Рантуалювання — переведення картини на нове полотно.

²Себастьяно дель Пьомбо (справжнє ім'я Лучіані, бл. 1485—1547) італійський живописець, видатний колорист і портретист. Одна з найкращих його портретних робіт — "Прекрасна римлянка" — зберігалася в берлінському Музеї імператора Фрідріха.

³Англійський король Едуард VII (1841 – 1910).

⁴Бернардіно Луїні (близько 1480 – 1532) — живописець міланської школи. Одна з його Мадонн поступила в зібрання Ермітажу в 1845 р.

⁵Ф.У.Тейлор (1856 – 1915) — американський інженер, що запропонував систему раціоналізації виробничих процесів з метою підвищення інтенсивності праці.

⁶Гратуар — стальний скребок для вирівнювання поверхні.

Переклад українською: А.Невідомий, 2023 р.